

Recht op onderstand, recht op een aalmoes heeft de arme tegenover den rijke allerminst, want het goed van den rijke is niet het zijne. Weigert de rijke hem onderstand te geven, dan overtreedt deze rijke daarmede allerminst een rechtspllicht dewijl hij den arme niet het zijne onthoudt. Daarom ligt het dan ook niet op den weg van den Staat barmhartigheid te oefenen, want hij dwingt dan middelwijze zijn burgers tot wat altijd een daad van gewilligheid moet zijn. Alleen waar het peil der zedelijkheid zoo laag staat, dat de particuliere en kerkelijke oefening der barmhartigheid te kort schiet, is staatsarmen-zorg te billijken.

„Doch zoo iemand, schrijft de apostel, de zijnen en voornamelijk zijn huisgenooten niet verzorgt, die heeft het geloof verloochend en is erger dan een ongelovige" (1 Tim. 6 : 8). Ieder is allereerst verplicht tot verzorging van zijn huisgenooten, en wel in den ruimsten zin, zodat hij ook zijn behoeftige familieleden heeft te ondersteunen. En zoo ook is iedere Kerk verplicht tot ondersteuning van hare armen.

Dit is welgeordende naastenliefde.

Het eerste is zelfs een rechtspllicht. Maar het kan ook liefdelijchheid zijn voor den rijke om den arme in zijn nood bij te staan, en wanneer hij, zich van dien plicht bewust, er zich aan onttrekt, veroordeelt zijn geweten hem niet minder dan wanneer hij zich onttrekt aan een rechtspllicht.

Gij zult uw naaste liefhebben als u zelve. Ook hierbij geldt de „gouden regel," de „wet der wederkerigheid," waarbij gij in zijn omstandigheden van hem zoudt wenschen, wat hij van u vraagt. Het woord des Heeren: Alle dingen dan, die gij wilt dat u de menschen zouden doen, doet gij hun ook alzoo (Matth. 7 : 12).

En eindelijk is het de Liefde, die bij de gewaarwording of het denken aan uw naaste uw gemoed beweegt tot vriendelijkheid, tot wat men aanduidt met het woord mensche-lijkheid of humaniteit.

Wezen wij er straks op hoe alle rechtsplichten ook liefdelijchheid zijn — het handelen tegenover den naaste in betrekking tot het bewaren van zijn leven zal dan ook anders zijn, naarmate de Liefde al of niet in uw hart woont. De Liefde, die zichzelf niet zoekt, maakt u gewillig om ook te zien op hetgeen des anderen is. (Fil. 3 : 4). Zij doet u ook, zooveel als u mogelijk is, de schade van uw naaste afwenden; maakt u zorgelijk voor zijn geluk, bezorgd voor zijn ongeluk.

En evenals het bevorderen van het eigen leven zelfpllicht is, zoo is ook het bevorderen van het leven, het mensche-lijk leven van uw medemenschen, naastenpllicht.

Inzonderheid van hun geestelijk leven.

Zorg voor de ontwikkeling van den geest door onderwijs, is de plicht, dien niet slechts ouders tegenover hun kinderen hebben te betrachten, maar die zich ook uitstrekt tot de kinderen van uw volk. De school behoort allereerst aan de ouders, maar op ieder christelijken man en op iedere christelijke vrouw rust de plicht, om op hunne wijze de zaak van het christelijk onderwijs voor te staan.

Dan, het geestelijk leven van uw naaste eischt voor zijn bevordering, zijn ontwikke-ling, meer dan onderwijs.

Het is uw plicht door broederlijk vermaan, door vriendelijke terechtwijzing, we enig gevaar loopt in dwaling te vervallen, we afgedwaald is, terecht te brengen. Dit, als het even kan, vooral te doen onder vier oogen. Dit, als het even kan, te doen zonder daarbij een tentoonstelling te eischen van vroeger zonden, want de Liefde bedekt alle dingen.

En eindelijk eischt dit bevorderen van het geestelijk leven van uw naaste, het geven van het goede voorbeeld.

Hiermede hangt op het innigst saam het vermijden van ergernis.

Onder ergernis of aanstoot verstaan wij de met onlust gepaarde gewaarwording, die iemand ontvangt wanneer men zijn gods-dienstige of zedelijke overtuiging kwetst. In onze Bijbelvertaling is het woord „ergernis" de vertaling van het Griekesche woord skandalon, dat wij nog als skandaal heb-ben. Nu betekende skandalon oorspronke-lijk het kromme stukje hout in een val dat bij de minste aanraking loschietende, de val deed neerslaan. In de Schrift krijgt het dan den ruimeren zin van al wat iemand tot een val in zonde kan brengen.

Men onderscheidt gegeven en genomen ergernis.

Wie zijn naaste door een slechte daad aanleiding geeft tot zondigen, geeft ergernis; doch wanneer de daad, die handeling op zichzelf niet slecht is, maar de naaste er zich aan stoort, omdat hij het verkeerd beoordeelt, neemt hij ergernis.

Nu is het plicht der liefde tegenover den naaste, om nimmer ergernis te geven.

Bij het nemen van ergernis door den naaste, is echter tweerlei te onderscheiden.

Neemt de naaste ergernis omdat zijn zede-lijk bewustzijn, zijn oordeel over goed en slecht, op het stuk van uw handeling nog dwaalt; zijn geweten nog „wak" is, wijl het zijn weten aan het rechte inzicht ontbrekt; dan eischt de Liefde, dat gij van zulke handelingen, als het even kan, u liever onthoudt tot dat gij hem door onderwijzing een beter inzicht hebt bijgebracht.

Neemt hij daarentegen, gelijk de Farizeen aan Jezus handelingen, uit boosheid ergernis, dan moogt gij u niet onthouden.

Wat het eerste betreft geldt ook ons het apostolisch vermaan, „verbreek het werk Gods niet om der spijzen wil; alle dingen zijn wel rein, maar het is kwaad den mensch die met aanstoot eet." (Rom. 14 : 20).

Wat het tweede betreft, geldt voor ons het voorbeeld van onzen Heere en Heiland in Zijn optreden tegen het Farizeisme.

Leest in brede.

Voorts, broeders, zijt blijde wordt volmaakt zijt getooit, zijt eengedind, leeft in vrede; en de God der liefde en des vredes zal met u zijn.

2 Corinthen 13 : 11.

Toen Asaf het neerschreef: „Maar mij aan gaande, het is mij goed nabij God te wezen", en daarmede woorden gaf aan een diepe ziels uiting, die eeuw na eeuw weerklinkt vond in duizend harten, had wie God zocht, het leven veel meer mee, dan wij nu.

Zelfs nu nog wil het gebruik in het Oosten, waar Asaf leefde, dat al wat voorkomt met God in verband wordt gebracht; dat bij alles aan God gedacht, en de naam van God genoemd wordt. Er is zooveel van God afgetrekt, en daarom wilde vroom gebruik, dat 't kind van jongs af aan de gewoonte zou wennen, om opzettelijk bij al wat voorviel zich Gods naam te binnen te brengen. Onder den Islam is dat nog zoo. Zoo overdeven zelfs, dat 't tot misbruik aanleiding moet geven.

Maar in de zaak zelf ligt iets dat aantrekt. De oproeping tot het gebod van de tinne der minaretten heeft gelijke strekking. Waar zoo nameloos veel ons van God afrekt en verre houdt, zocht men een tegenwicht in het leven om de ziel aan God te binden.

De Christelijke kerk deed in de midden-eeuwen evenzoo. Het klokgelui, de staties, de crucifixen, en zooveel meer, het strekte alles om de gedachte aan Christus op te wekken. En in de eeuw der Hervorming poogden onze vaders 't zelfde doel te bereiken door tusschen alles het gebod in te schuiven, de kerkdiensten te vernieuwen, en alle ge-beurtenissen in het leven in God te heiligen. Niet alleen testamenten, maar ook wel huur-contracten werden in Gods naam begonnen. Om grof geld werd 't „God zij met ons" ge-slagen, en waar 't slechts even pas gaf, werd aan Gods heiligen Naam herinnerd.

Er heerschte zoodoende een atmosfeer, die met iets uit het Heilige bezwangerd was, soms tot overladsen toe. Waar dan nog bijkwam, dat in Asafs tijd en in de dagen onzer vaders de religieuze golving veel sterker was, en de religie zooveel breedere plaats innam in het leven.

Maar wij hebben alles tegen. In den breedten kring van het maatschappelijk leven wordt Gods naam ternaauwernood meer genoemd. Geen klok luidt meer. Een heel andere wereld van gedachten vervult de gemoederen. Men wordt als ouderwetsch verkerd, zoo niet be-spot, zoo men 't nog waagt aan heilige usantien vast te houden. Een leven van God en zijn naam ontdaan, is 't meest gewoone. En wat de religieuze golving aangaat, die is er, ja, in kleine kringen nog, maar de vloedgolf van 't leven gaat, puur materieel, om geld en om zingenot.

In zulk een tijd vergt het nabij God te zijn daarom zoo dubbele inspanning, en mag niets verwaarloosd, dat hier effect kan hebben, noch positief, noch negatief. Positief moet elk middel volhardend aangewend, om onze ziel elken dag langer en inniger met onzen God bezig te doen zijn; en negatief moet tekeer gegaan en bestreden al wat storend op onze gemeenschap met onzen God inwerkt.

Verstaat nu Christus' Kerk, verstaat men in Christus' Kerk, wat hoog belang hierbij in het spel is? Kan men zeggen, dat er althans een streven openbaar is, om voor 't minst op 't Kerkelijk erf dit hooge doel na te jagen?

De apostel wijst ons als een der middelen, om nabij God te zijn, op het „leven in vrede." Zijt eensgezind, roept hij ons toe, leeft in vrede, en de God der liefde en des vredes zal met u zijn.

En toch verstoort men dien vrede gedurig.

Men versta ons wel. Er wordt niet beweerd, dat er geen ernstige geschillen kunnen rijzen, noch ook dat bij elk geschil in onverschilligheid heil moet gezocht. Zoo deed Paulus ook niet.

Nee, 't komt hier op den geest aan, waarin men geschillen onder de oogen ziet en be-slecht.

Tweeërlei aandrift kan daarbij opkomen. Eenerzijds de heilige aandrift, om, nu er een geschil rees, dubbel op onze hoede te zijn, dat de liefde geen schade lijde en geen on-heilig woord over onze lippen of uit onze pen komt. Maar ook anderzijds de onheilige aan-drift, om aan zijn bitteren zin vrij spel te laten, nu er toch een geschil is, zijn kwelucht bot te vieren, en pijn te doen wat men kan.

Het is in de kerk als in het gezin. Tusschen man en vrouw, tusschen ouders en kinderen, en tusschen de kinderen onder elkaar rijzen gedurig geschillen op. Dat kan niet anders. Belangen, inzichten, strevingen loopen uiteen.

Maar zie nu, welk verschil tusschen het ene gezin en het andere.

In een gezin dat hoog staat, beperkt men die geschillen en heerscht een toon die van-zelf een uitweg opent. En waar zoo de liefde woont, daar gebiedt de Heere met name dien zegen, dat de harten een blijven.

Maar daarnaast, helaas, hoe menig ander gezin niet, waarin men er zich op spitst, om elk geschil breed uit te meten, om de scherpe, zoo maar niet een giftige pijl op zijn boog te leggen, en waar man en vrouw, ouders en kinderen, broeders en zusters telkens als furien tegenover elkaar staan.

Wetnu, dit is altoos dezelfde tegenstelling als waarop we wezen. Een wereld, een gezin, een kerk zonder geschillen brengt ons deze zondige aarde niet. Maar alles hangt er maar van af, of het opdunkend verschil in het gezin of in de gemeente een atmosfeer van liefde en vrede vindt, dan wel een dampkring van bitterheid en nijd.

En nu wijst de apostel er ons op, dat het kweken van zulk een atmosfeer van liefde en vrede niet alleen op zichzelf reeds Christen-plicht is, en het leven blijde en getooit maakt, maar dat het ook een stellend vereische is, om het leven nabij God te bevorderen.

Natuurlijk kan een kind Gods, ja, moet het, ook al vindt het om zich heen een geest van onrust en onvrede, toch nabij zijn God zijn en nabij zijn God leven. En bij wie volhardt, komt 't daar ook toe. Maar o, het wordt er zoo ongelukkig door verzaagd.

Waar de dampkring, die ons omringt, be-zwangerd is met boze electriciteit, en de tong niet in toom wordt gehouden, en verwijdering den liefdelijke scheurt, en laie de hartstocht van den twist uitslaat, daar trekt alles uw hart van de gemeenschap met uw God af. Daar

kan de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, uw ziel niet vervullen. Daar mist ge de kalme en de innerlijke ruste, om uit deze aardse sfeer u over te plaatsen in de wereld daarboven en zaliglijk de nabijheid van uw God te genieten.

Er wordt dan in tweeërlei opzicht kwaad gesticht. Vooreerst derft ge een der kostelijkste middelen, om nabij uw God te verkeer; en ten anderen raakt ge onder de heerschappij van een element, dat zich scheidend tusschen u en uw God inwerpt.

Eén zachtgestemd gemoed kan in dit op-zicht heel een gezin, heel een kring tot zegen zijn; maar ook één bittere gal kan voor heel een gezin en heel een kring toon en geest be-derven en de godsvrucht in dat gezin en in dien kring bitterlijk schade doen lijden.

Van elk onvertoegen en onheil woord, maar ook van elke bittere, opvliegende gemoeds-stemming zullen we Gods eene rekenschap moeten geven.

Want vergeet niet, niets werkt op toon en geest zoo sterk als de gewoonte en de heb-belijkheid, die den toestand en de stemming aan ons gemoed vormen en beheerschen.

Hebt ge u eenmaal gewend, u in te houden en te bedwingen, en waar satan u het gij in handen speelt, aanstonds naar de hardus-flesch met zachte balsem te grijpen, dan wordt de strijd u gaandeweg al lichter, de poging om te stillen al bekoorlijker, en het ge-niet van vrede en liefde gekweekt te hebben, gaandeweg al rijker.

Maar ook, geeft ge eenmaal aan uw scherp-heid, aan uw opvliegendheid, aan uw bitteren zin toe, dan verliest ge steeds meer het be-dwang over u zelve, en sticht ge voor u zel-ven en voor uw omgeving zoo nameloos veel kwaad.

Met zoetsappigheid, met niet durven spre-ken, met alles maar door de vingers zien, heeft de vrede, dien de apostel wil, niets te maken.

Zoetsappigheid is geen heilige kunst, maar lafheid.

Maar dit is de heilige kunst, om kloek en moedig in alle ding te staan, en toch alle ding zoo aan te vatten, zoo te behandelen en zoo ten einde te brengen, dat in u eigen gemoed geen onheilige vuur geeft en ge in het gemoed van wie met u zijn, geen oogenblik den innerlijken vrede verstoort.

Wiens godsvrucht nu meer schijn dan wezen is, die stoort zich hier niet aan. Maar hij die worstelt tot den einde toe, om op alle manier zijn verborgen omgang met zijn God te be-waren, en gedurig nabij zijn God te zijn, die kan aan den drang van het apostolisch woord geen weerstand bieden.

Hij toch voelt het aan zijn ziel, dat de atmosfeer van liefde en vrede hem nabij zijn God doet verkeer, en vlucht daarom uit een sfeer van onvrede en onrust, omdat ze hem van zijn God afrekt.

Amsterdam, 2 Maart 1906.

Vrijmaking der Kerk.

II.

Nu de oprichting der vereeniging tot „Vrijmaking der Kerken" aan het voorstel van Amo Nesciri zeker actueel belang heeft geschonken, omdat ook deze vereeniging terugkeert tot den weg door Groen aange-wezen, in haar vaandel schrift, is het te meer noodig dat de vraag onder de oogen worde gezien of het plan van Groen, waar-over we een vorig maal spraken, kans op welslagen biedt.

Amo Nesciri meent van wel en beroept zich hiervoor op een achtbare rij van getuigen, wier gezag door ons geenszins zal worden ontkend. Maar Amo Nesciri vergeet, dat ook hier geldt: il faut juger les écrits d'après leur date. Groen zelf heeft juist daarin zijn uitzonderend veldheersertalent getoond, dat hij nooit krampachtig zijn vastkleemde aan een eenmaal ingenomen stelling, maar telkens een nieuwe aanvalslijn koos, wanneer de vorige onbruikbaar was gebleken. En men zou waarlijk niet in den geest van Groen handelen, door met een beroep op zijn woord uit 1869 een plan de campagne aan te bevelen, dat thans onbruikbaar is geworden. Van vernageld geschat was Groen geenszins gediend.

Over de vraag of het plan van Groen, gesteld dat het in de periode van 1869—1874 tot uitvoering was gebracht, de dynamiet-bom zou gebleken zijn, die de synodale organisatie had doen uiteenspatten, zal het oordeel wel verschillend wezen. Intrekking van de genoemde Koninklijke Besluiten zonder meer, zou aan de inwendige organi-satie der Hervormde Kerk niets veranderd hebben. De Haagsche Synode afzetten en de Kerken bijeenroepen tot een constitu-eerende vergadering zou een coup d'état zijn geweest, waartoe de Regeering geen bevoegdheid had, en de rechterlijke macht, wanneer ze over zulk een besluit uitspraak had te doen, zou zeker de Regeering niet in het gelijk hebben gesteld. Niet één artikel in de Wet geeft de Regeering tot zulk een daad de bevoegdheid.

Het plan de campagne van Groen be-rustte dan ook op geheel andere overwegin-gen. Toen de Regeering in 1843 begon met de zoogenaamde vrijmaking der kerk, dien arbeid in 1852 onder zekere reserves voort-zette en ook deze reserves in 1870 terugnam, kwam de Hervormde kerk in een veranderde rechtspositie te staan. Indien de Regeering destijds had doorgetast en het Koninklijke Besluit van 1816 radicaal had ingetrok-ken, dan zou daarmede, naar veler oordeel, de rechtsbasis der synodale organisatie ver-vallen zijn, en de Haagsche Synode onmachtig zijn geweest, om haar macht in de Hervormde Kerk te handhaven. Die macht der Synode toch heeft allereerst een geestelijk karakter; haar tucht en haar afzettings-bul-len zijn eer een eere dan een schande. Wat de Synode alleen staande houdt, is dat de rechtbank haar vonnissen ook op juridisch gebied erkent. Een predikant of kerkeraad, die door de Synode wordt afgezet, zou aan dit vonnis zich al heel weinig storen, wan-neer de rechtbank verklaarde, dat het trac-tement en de kerkgoederen toch aan dien predikant en dien kerkeraad bleven toege-wezen. En de Haagsche Synode zou, zoodra ze

wist, dat haar rechtspositie door de recht-bank niet meer erkend werd, wel ge-noodzaakt zijn te abdiceren. Haar rijk had dan uit.

Wat de zaak zoo loopen zou, was destijds niet onwaarschijnlijk, want — en dit mag niet vergeten — de Overheid had destijds alle kerkegoederen nog onder haar beheer en be-taalde de tractementen uit. Gesteld dus, dat de Overheid weigerde voortaan de synodale organisatie te erkennen, dan stond het aan haar te bepalen, aan wie de kerkegoederen en tractementen zouden toegewezen worden. Oagetwijfeld zou daarvan een proces tus-schen de Hervormde kerk en den Neder-landschen staat het gevolg zijn geweest, maar dit proces had ten gunste van den staat kun-nen afloopen.

Ook toen de Staat in 1869 van het be-heer der kerkegoederen afstand deed, stond de kans nog schoon. Want de Regeering schonk deze goederen niet aan de Synode of de synodale organisatie, maar aan de plaat-selijke kerken, en door het vrij beheer kreeg de plaatselijke kerk een zekere mate van zelfstandigheid. Indien een plaatselijke kerk met de Synodale organisatie in conflict kwam en het verband verbrak, was er hoop, dat de rechterlijke macht, gesteld dat de Koninklijke besluiten van 1816 en vervolgens waren ingetrokken, het recht der plaats-lijke kerk op haar goed erkennen zou.

Voegt men deze gegevens bij elkan-der, dan gevoelt men, waarom in de periode van 1869—1874 de leiders der beweging van de intrekking dezer Konink-lijke Besluiten de vrijmaking der Kerken konden verwachten. Of die verwachting juist was of niet, laten we in het midden. Maar in elk geval zal nu gevoeld worden, waarom alles afhangt van de beslissing der rechterlijke macht, en waar deze nog niet ge-proken had, de kans op overwinning nog bestond.

Thans staan we voor geheel andere om-standigheden.

Vooreerst heeft de Overheid door in 1870 de laatste reserves te laten vervallen, de Hervormde Kerk geheel aan zichzelf over-gelaten en staat deze Kerk tegenover den Staat officieel in dezelfde positie als de Roomsche kerk, de Gereformeerde Kerken enz. De nieuwe toestand, die reeds in 1852 begon, heeft meer dan een halve eeuw ge-duurd. Of de Overheid nu in 1906 nog doen kan, waartoe ze volgens Groen in 1852 verplicht was geweest, is een vraag, die op juridisch gebied zeker niet zoo gemakkelijk te beantwoorden valt. Prof. Fabius, op wien Amo Nesciri zich beroept, heeft op pag. 395 en 399 van zijn *Reglement van '52* deze vraag zelfs zeer beslist ontkennend beantwoord: „Niet elk Koninklijk besluit, allereerst wanneer het invloed op de rechten of be-langen van derden heeft uitgeoefend, kan na korter of langer tijd eenvoudig worden ingetrokken. En daarom ware temeer be-zwaar tegen een gewoon terugkomen op de verschillende besluiten, die de Kerk betreffen, naarmate die besluiten voor den gang van zaken van groter gewicht zijn geweest. Niet, dat daarom een zijk kalm neerleggen bij den toestand, gelijk hij nu eenmaal geworden is, het eenige zou zijn, dat rest. Terugkeer tot het recht kan ook op andere en betere wijze wellicht plaats hebben. In-trekking van die besluiten is niet de eenige weg."

Hoe Amo Nesciri zich op het getuigenis van Prof. Fabius beroepen kan, is dus een raadsel. Hoe voorzichtig Prof. Fabius zich ook uitdrukt, zijn geheele betoog dient juist om aan te toonen, dat de weg door Groen in 1852 aangewezen, niet kan bewandeld worden. En geen enkel jurist zal wel het tegendeel staande houden.

Bovendien, en hiermede komen wij aan ons tweede argument, de intrekking dezer Koninklijke Besluiten zou in de bestaande toestand geen de minste verandering brengen. Amo Nesciri heeft toch geheel vergeten, dat tusschen 1852 en nu de processen liggen tijdens de Doleantie gevoerd, en deze processen genoegzaam getoond hebben, dat deze weg afgesloten is. Tweeërlei toch is bij deze processen gebleken. Voor-eerst, dat de rechtbanken de wettigheid der Synodale organisatie niet alleen of uitsluitend hebben erkend op grond der Koninklijke Besluiten van 1816 enz., maar ook op grond van de rebus et factis theorie, dat de Kerken door stilzwijgend de organisatie te aanvaarden, haar rechtskracht hebben geschonken. Volkomen terecht merkt dan ook Prof. Fabius op, dat de intrekking der Koninklijke Besluiten, gesteld dat ze thans mogelijk was, niets baten zou, omdat de rechtsgeleerden „met een rebus et factis" elk gat, dat daarmee mocht ont-staan, zouden stoppen". Wie den geest onzer juristen heeft leren kennen bij de processen tijdens de Doleantie, weet dat hiermede geen woord te veel gezegd is. En ten tweede hebben de rechtbanken toen uitgemaakt, dat de plaatselijke kerken slechts dan en in zo-overre eigenaars waren der kerkegoederen als ze deel vormden van de Synodale organi-satie. Al ware het dus juist dat het arrest van den Hoogen Raad van 1846 de zaak nog niet beslist had, de arresten die daarna gevolgd zijn, laten over de opvatting van den Hoogen Raad geen den minsten twijfel over.

Gesteld dus een oogenblik, dat de Rege-ering de Koninklijke Besluiten van 1816 enz. introk, dan zou de Haagsche Synode rustig op haar plaats blijven en krachtens de Wet van 1853 de Hervormde Kerk als geheel erkend blijven. En een kerk, die de ge-hoorzaamheid aan de Synode oprei, zou door den Hoogen Raad even goed als voor dien tijd veroordeeld worden om haar goed te verliezen op grond van de rebus et factis theorie. Zoolang deze rebus et factis theorie blijft, is zij de onoverzettelijke slagboom, die dezen weg tot vrijmaking der Kerken onherroepelijk afsluit.

Verplaatsing van Kampen's gymnasium.

Ook Prof. Honig heeft in *De Basuin* een ernstige waarschuwing geschreven, om de vraag of men het kerkelijk gymnasium te Kampen houden zal, dan wel het aan een vereeniging te Groningen zal overdoen, toch niet tot een partijzaak te maken. Hij schreef er dit van:

Het is mijn doel niet in dit stukje te be-handelen hetgeen voor en tegen de overplaatsing van het Geref. gymnasium in het midden is gebracht. Misschien bestaat daartoe later voor mij aanleiding. Ik wil er daarom thans alleen dit van zeggen, dat mijns inziens de voordelen, die aan een verplaatsing naar Groningen ver-bonden zijn, niet genoeg in het licht zijn ge-steld, en dat mogelijke nadeelen tegen waar-schijnlijke voordelen voor de Theologische School meer opgewogen hadden moeten worden. Natuurlijk is het een geheel andere quaestie, of de voorwaarden, waarop de Vereeniging te Groningen het Gymnasium wenst over te nemen, aannemelijk zijn. Het zou kunnen blijken, dat zij van dien aard waren, dat de curatoren der School er althans nu niet op durfden ingaan. Zij zouden uit geldelijk oogpunt al te bezwaarlijk kunnen zijn. Maar ook al moest dit voorloopig of de finitief de uitslag zijn, toch zou het overleg met de broeders te Groningen een nuttige zaak zijn geweest. Reeds hierom, wijl die kerken, die er ernstig bezwaar tegen hebben, dat door de gezamenlijke kerken een gymnasium in stand gehouden wordt, gemakkelijker hierin zouden berusten, als zij be-spreken, dat hierin althans voorloopig geen verandering is te brengen.

Veel schijnt te pleiten voor den raad: laat de Overijsselse Vereeniging het gymnasium overnemen. Maar zelfs met den grooten steun, dien de kerken aanvankelijk bereid zijn te geven, is dit mijns inziens hoogst bezwaarlijk.

Maar gelijk ik zeide, hierop wensch ik thans niet in te gaan. Wat mij tot schrijven dringt is iets anders. Nog steeds schijnt de meening stand te houden, alsof met deze verplaatsing een aanslag op de Theologische School is be-doeld. Zoo schreef b.v. nog korten tijd geleden een intender in dit blad: „Nu er weer zoo eigenaardig gestuurd wordt in zake de losmaking van het Gymnasium — moet deze stem maar eens gehoord worden". Welnu, tegen een der-gelijke uitlating moet ik ernstig opkomen. Ea ik zou dat reeds er gedaan hebben, wanneer ik er slechts de gelegenheid toe had kunnen vinden.

„Van een eigenaardig sturen" was en is hier in 't geheel geen sprake. De quaestie van de verplaatsing is in October j. l. ter sprake gebracht van een zijde, die allereerst gequalificeerd kan worden als minder sympathiek jegens de School gestemd. Meer zal ik er niet van zeggen, omdat ik van H.H. curatoren niet de machtiging ont-ving het gebeuren in de jongste curatoren-vergadering te publiceren, en ik mij niet gaarne aan onbescheidenheid zou schuldig maken. Maar wanneer 't verslag dezer vergadering ge-publiceerd wordt, dan zal ieder zien, dat ik mij daareen eer te zwak, dan te sterk heb uitgedrukt.

Maar zelfs al ware dit niet zoo, dan zou toch geen Christen het recht hebben gehad er zijne medebroeders van te verdenken, dat het bij hen eigenlijk niet ging om het welzijn van het Geref. Gymnasium en om het geldelijk belang der kerken, maar om 't verzwakken der School. Te minder nog vlak na een Synode, waarop Ds. Noordewier vertolste de begeerte, die in aller hart leefde, toen Z. Eerw. aan den Praeses Synodi verzocht te doen zingen: Waar liefde woont, gebiedt de Heer den zegen.

Daarom verzoek ik dan ook bescheiden maar ernstig, alle broeders zulke gedachten niet langer te voeden.

Ieder heeft onzerkocht het recht zijne meening te zeggen. Wie meent, dat verplaatsing niet in het belang der School, geldelijk voor de kerken niet voordelig, voor den bloei van het Gym-nasium niet bevorderlijk is, hij zegge het vrij uit. En van zijne argumenten neme men nota. De vrijheid der gedachtenwisseling moet onver-kort blijven. En wie bewijzen aanvoert heeft er recht op, dat die bewijzen gewikt en gewogen worden.

Maar men oordeele niet over het binneste. Men wetteke geen wantrouwen. Gods Woord verbiedt het ons. En het belang der School wordt er waarlijk niet door gediend.

Bij dit kalme en betadigde woord sluiten we ons van harte aan.

Na de Utrechtsche Synode behoort er over en weer elk wantrouwen uit de ziel geban-nen te worden.

Zou *De Wachter*, die eerst zulk een goe-den toon deed hooren, nu niet mee willen werken, om den vrede te bewaren?

Over de al of niet wenschelijkheid van de verplaatsing van het Gymnasium kan verschil van gevoelen bestaan. Dat *De Wachter* het Gymnasium liever te Kampen houdt, is haar goed recht. Maar de insinuatie, alsof de voorstanders der verplaatsing weer een aanslag op de Theologische School be-doelen, is niet anders dan verdachtmaking en komt onder Christenbroeders niet te pas.

Herziening der Belijdens.

De *Banner of Truth* stelt de vraag aan de orde, of ook de Gereformeerde Kerken in Amerika van Nederlandschen oorsprong niet tot revisie van Art. 36 zullen over-gaan.

De wijze, waarop de revisie te Utrecht geschied is, acht het blad aan bedenking onderhevig (objectionable). Niet omdat het de beslissing van de Synode zelf afkeurt:

We certainly have no fault to find with the decision itself of General Synod. We are con-victed of the fact that civil rulers should not interfere with the religion of any man or set of men as long as morality is not offended by them and law and order are not overthrown. And we fail to see how any American citizen can possibly defend a phrase like the one quoted (r).

1) De beslissing van de Synode zelf keuren wij zeker niet af. Wij zijn overtuigd van het feit, dat de burgerlijke Overheid zich niet behoort te be-moeten met den godsdienst van eenige persoon of secte, zoolang de zedelijkheid door hen niet aan-gaand wordt en wet en orde niet onderworpen worden geworpen. En wij kunnen niet inzien, hoe eenig Amerikaansch burger met mogelijkheid een zinnede kan verdedigen als die we hierboven hebben aangehaald.

Ook niet wuste zinnen lang geen plaats kan het bezwaar formeerde l pleegd.

De Neder alleen het b in Nederland erfdeel van Nederlands Zuid-Afrika meerde Kei heim nauw Geen van d cieel een st dit punt te nu de verk goedkooper kelijkjer ge om een Sy deze Kerken wijst de B. Kuypen een aansch Kei niet zonder ken een ve te brengen Synode te Kerk in J werd.

Het gewi we niet. C kelijk te M tenalpleeg geraadpleeg veel voor t die Kerken, gemeen he gekend.

Maar de drie dingen.

Vooreerst aan de Pres gaf, een rev zichte van destinatie e scherpe pun stuk af te v alle Geref Dordtsche beoorde du den gebrach anders daars dat Artikel de Overheid gemeen goe in de Frans het. Revisi niet op et revisie van Kuypen zelf uitgesproken hij er terech 32 der Co rakende op discussie zij

Ten twee deputaten i alle Geref van de Gen landsche af Afrika) reed dit punt ha Confessie te ner of Tra schoven. Wi de buitenlan geraadpleeg correspondes deze kerke de gewraakh deze kerke reeds unanie hadden, spr kerken eenv ben, met na Een conser overeenstem reeds.

En ten d tenalpleeg raadplegen, Utrecht, m in 1902. D Truth was a Gereformeer wezig, en hi de afgevaar Gereformeer Ook in de d geen dezer l respondentie en de afge Utrechtsche voorstel to geen de hunner ker broeders in dat de revis te geschied jaar vroeger

Intusschen zeer wensch op dit punt nomen, die gemeen heb dat de Ban dat de Gere voorbeeld v

Shale w elder sister i settled the t tion arises: Certainly, as people bowin of God, we inserting th too much b not believe t prevent and our fathers stood the se the Report as coming of we signify t Confession a tion. No o fjection. Such tious honesty